

Apai dedomóm, Radics Mária, Várpalotán született 1831-ben. Legendás, szeretett alakját a leggyöngédebben a Palotai Almok, az N. N., Krúdy Gyula látogatásai, és Egy élettörténet című műveiben öröklítette meg apám.

Radics József, Mari apja, Dalmáciából Várpalotára származott selyemkereskedő volt, majd postakocsikkal fuvarozott. Feleségét Wollein Máriát és gyermekeit jó módban tartotta, míg egy napon okos, engedelmes lovai holtan hozták haza gazdájukat. — Állítólag egy mérges légycsipés végzett vele.

A Nógrád megyéből származó Krúdy Gyula fiskális, aki 1848-ban honvédtisztként szolgált, egy bálon ismerkedett meg a szépszemű, fekete-hajú Marival. A heves vérmérsékletű fiatal katona még aznap megkérte a csinos, eszes leány kezét. — Mindenki ellenezte a hirtelenjött szerelmet, de ők mégis megesküdtek. Méghozzá regényes módon: katonai zászlók alatt, tábori pappal, ágyúszó mellett. Akkoriban szokás volt, hogy az új házasságok magukkal vitték feleségüket a harcba. Így kerültek ők is Komárom várába. Az ifjú férj beállott a vár védői közé, míg Mária markotányosnő lett. A katonákra főzött, mosott, s buzdította őket, ha elcsüggedtek. Ez az időszak életük legcsodálatosabb emléke és témája maradt. Sokszor hallgatta elbeszéléseiket odahaza Nyíregyházán a nagy családi ebédlőasztal mellett, a tarkalepkés, a-nyozott petróleumlámpa barátságos fényénél, a gyermek Krúdy. — Kossuth, Damjanich, Garibaldi, Klapka nevét ekkor hallja először, s tőlük tanulja meg hazáját forrón szeretni. — Ők beszélnek Krúdy Kálmánról, nagypapa testvéröccséről is. — Kálmán a szabadságharc alatt „nyargonc” Görgey vezér mellett, az összecsapás után pedig szökött a ~~személyes fellelő és nemzeti~~ rablóvezér. — Uribetyárnak is nevezték, mert a gazdagoktól „rabolt” pénzt egy fillérig külföldre küldte a bűndosóknak, emigránsoknak. Mikszáth: Krúdy Kálmán csinytevői, Krúdy: az Almok hőse című regényben emlékezett meg róla.

Mari, negyvenesztendőskorában, huszonnégy évi házasság után, haláláig tartó szerelemmel a szívében vált

Krúdy Zoltán

Várpalotától-Balatonfüredig

el örökösen hűtenkedő férjétől. Ő „az egyetlen férfi, akiért Radics Mária hatvan esztendeig rajongott, róla mindennap megemlékezett és például állította a család felnevelkedő férfi tagjai elé” — írta egy helyen apám. Válasa után még szótlanabb, büszkébb lett. Megkeményedett, mozdulatlan arccal kötögetett, vagy olvasott. Sokféle újságra, folyóiratra fizetett elő, s könyvei 12 ládát töltöttek meg. (Kedvenc unokája, Gyula, valamennyit átböngészte.) Dedmama az idegenekkel szemben hűvös, tartózkodó, tiszteletet parancsoló. Nőkel nemigen barátkozik, inkább férfiakkal politizál. A politika éltető eleme. Amikor apám 13 esztendőskorában rendszeresen írni kezd, családja ezt rossz szemmel nézi, sőt „írkonc-firkonc”-nak csúfolja. Egyedül nagyanja veszi védelmébe és ő segíti hozzá, hogy nyugodtan írhasson. Az egyetlen, aki bízik írói tehetségében.

Két fia

halála s Gyula unokája Pestre költözése után elvágik Nyíregyházáról, s visszaköltözködik Várpalotára, öccséhez Jánoshoz. Szüleim egyszer bejelentés nélkül látogattak meg Palotán. Késő délután, a Bakonyon keresztül érkeztek meg, s a 88 esztendőss asszonyt az ablaknál találták, amint szemüveg nélkül Dosztojevszkijt olvasott. Többször emlegették ezt a jelenetet s vele töltött kedves órákat. A bakonyi utazás egyébként is emlékezetes maradt. Részben ez ihlette a Templárius című regényt, míg másik ihletője, lakhelyünkön, a Margitszigeten folyó ásatás volt.

Számunkra az 1926-os év igen rosszul végződött. Apám, aki már az ősszel elkezdett betegeskedni, igen súlyos állapotba került. Mája, gyomra, de legfőképpen szíve ment tönkre, s az orvosok még az írástól is eltilták. Ekkor írta fel egy falatka papírra: „Is-tenem, mi lesz velem, ha nem tudok többé írni? Mi lesz velünk? Ehenhalunk.”

Betegágyából SOS jeleket küld az Atheneum és a Franklin Társulathoz.

„Tekintetes Igazgatóság!

Mostani egészségem válságos állapotában, a Liget szanatóriumban elhatároztam, hogy életem tródmalmi munkássága felett véglegesen rendet csinálók.” A levelekben, melyeket anyámnak

diktált, emlékezetből felsorolja a két kiadónál eddig megjelent könyveit, majd így folytatja: „A könyveknek pontos jegyzékét azért nem adhatom, mert mozdulatlan-ságra kárhoztatva fekszem egy szanatóriumi ágyon, de már a felsoroltakból is látható, hogy évtizedes irodalmi munkásságom jelentékeny részét teszik. A tisztelt Társaság nem hajlandó azokból többszöri felszólalásomra sem újabb kiadást adni, lefoglalva magának könyveimet és nem hajlandó újabb könyveket vásárolni tőlem, aki mégis csak a munkáimból élek. De nem hajlandó a felsorolt könyvek kiadói jogáról sem lemondani anélkül, hogy a legcsekélyebb kárpótást adná ezért nekem. — Meg vagyok kötözve, mint egy ember, akit az erdő elhagyott részében a fa derekához kötöttek... Most már nem pénzről van szó, tisztelt Társaság, hanem jogról, írói jogról, amelyet szegény kihasznált íróársaim miatt is kénytelen vagyok érvényesíteni...”

A Franklin elutasította, az Atheneum küldött valamennyi pénzt, de így is kétségbeesítő helyzetben voltunk.

A gondos és szeretetteljes ápolás eredményeképpen a 1927 márciusára lassan erőre kapott. A szívbetegsége Mekkájába, Balatonfüredre küldték utókúrára. Anyámmal mi is vele mentünk, bár fogalmunk sem volt, hogy miből fogunk ott megélni. — Apám Füreden átmenetileg megint rosszabbul lett. Anyára erőtlenné vált, hogy anyám öltöztette, s kísérette mindenhol. Ő azonban nem hagyta el magát, hanem irtózatatos erőfeszítésekkel újból írni kezdett.

Balatonfüredhez

kapcsolódnak alábbi írásai: Jókai Mór-nál, a füredi uradalomban, A szívbetegsége, Szénvedélyes fürdővendég, Blaháné meséi, Tihanyi emléke, A bújdosó költő, A szívnek meg kell adni a magáét, A hercegnők menekülése, A balaton szívhálaszat, Senki szigete, A régi ház régi pénztárosa, stb.

S bár apu, egyre jobban érezte magát Füreden, pénzhiányában meg kellett szakítania gyógykezelését, s újból megkezdődött a kegyetlen hajsza, a tengernyi munka.

A munkáról, amelyből egész életében rengeteget

vállalt, így vall a Balaton révészeti című írásában:

„Evezni, húzni, haladni: ez az élet, nem pedig egy helyben állni a köves, vén partokon. Vadmadár módjára belevágódni a szélbe, a hullámba, a baljóslatú Balatonba: ez az öröm, nem pedig tünnyen pihenni a deszkapadon. Repülni, utazni, utólélni az este lenyúló köpenyét, vagy a napsugár utolsó sarkantyúját elkapni a hullámon... Fűtyölve venni a lélegzetet, próbára tenni a szívet, birkózni az ellenálló vízzel, legyőzni a vasvillás szellet, küzdeni, felragyogni, győzni a vízen... Ez az élet, nem az üldögélés a kikötőben...”